

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ ПІДГОТОВКИ СПОРТСМЕНІВ -ДВОБОРЦІВ В ПОЖЕЖНО-ПРИКЛАДНОМУ СПОРТІ

В. ЛАЩ

Львівський державний інститут фізичної культури

Постановка проблеми. Загострення конкуренції в галузі спорту на міжнародній арені обумовлює необхідність застосування нових підходів до науково-методичного забезпечення. Один з напрямків його вдосконалення, а саме - розробка технологій індивідуалізації тренувального процесу, гальмується науковими суперечностями в цій предметній області як в самій методології індивідуально орієнтованого пристосовування тренуючих дій, так і у взаємозв'язку існуючих методологічних і технологічних рішень.

Опираючись на ключові положення системного підходу, теоретичні основи індивідуалізації діяльності, а також на досягнення сучасних теорій оптимального функціонування системи спортивної підготовки у розвитку основоположних установок по індивідуально орієнтованій побудові занять в пожежно-прикладному спорті існує необхідність формування концепції комплексної цільової індивідуалізації тренувального процесу пожежників –двоборців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На даний час з положенням про важливість індивідуалізованого підходу до підготовки атлетів погоджуються майже всі провідні фахівці [1,2,4]. Разом з тим, розвитку відповідного елементу в теорії і методиці пожежно-прикладного спорту перешкоджають деякі суперечності.

Перш за все, очевидним є розрив між методологією і технологією індивідуалізації тренувального процесу. Основоположні установки в змістовному відношенні значно випереджають прикладні розробки, більшості з яких властива фрагментарність, різноплановість і називний характер підсумкових рекомендацій. Теоретики виділяють близько ста факторів, які підлягають обліку при індивідуалізованому програмуванні занять, то в прикладних дослідженнях, зазвичай, враховуються не більше двох-трьох, а інші довільно елімінуються [3,5,6].

У свою чергу, аналіз змісту фундаментальних публікацій, що формують сучасну методологію індивідуально орієнтованої побудови тренувального процесу спортсменів, показує, що і в ній самій є компоненти, які потребують зміцнення. Зокрема повно визначено, що саме необхідно враховувати при індивідуалізації тренування. Дещо в гіршому стані перебуває справа з інструкціями щодо того як це виконувати, особливо при прийнятті комплексних рішень. В такій ситуації фахівці виконують свої дії щодо диференціювання тренувальних програм виключно на емпіричній інтуїції, а прогресивні комп'ютерні технології ще довго не зможуть прийти їм на допомогу, оскільки передбачають чітку формалізацію операцій. В зв'язку з цим, стає переконливішою необхідність розробки окремих педагогічних моделей моделювання індивідуалізованого тренувального процесу. Мабуть, саме цей напрям зусиль дозволить подолати перешкоди, які ускладнюють і обмежують можливість проведення ефективних прикладних досліджень.

Врешті, теоретична і практична значущість результатів досліджень індивідуалізації тренування пожежників – двоборців знижується внаслідок неадекватного розуміння генерального напрямку цього процесу. На жаль, переважає точка зору, яка пов'язує індивідуальну оптимізацію навантаження тільки з посиленням дій на «найчутливіші», в поточного відгуку результативності, компоненти підготовленості. Звідси наміряється захоплення ідеєю поділу спортсменів на групи за особливостями пристосовування до конкретних видів навантажень і «індивідуально-групового» нормування обсягів роботи. Саме в цьому полягає причина спроб встановлення контрольних показників для спортсменів по середньовибірковому критерію з визначенням провідних якостей майстерності подальшого акцентування дії на них або, навпаки, на якостях, що відстають. Значення головної принципової установки щодо управління підготовкою спортсменів – цільової спрямованості до вищої майстерності – забуваються.

Викладене вище свідчить про те, що розробка теоретико-методичних основ технологій індивідуально орієнтованої побудови тренувального процесу пожежників – двоборців є актуальним науковим напрямком, від успішного розвитку якого багато чому залежить подальше розв'язання важливих прикладних задач.

Мета - розробити теоретично і практично обґрунтовану концепцію індивідуалізації тренувального процесу пожежників – двоборців.

Завдання дослідження:

1. Виділити основні категорії факторів, які підлягають обліку при індивідуалізації тренування.
2. Сформулювати практичні вимоги до педагогічного інструментарію для побудови індивідуально орієнтованих варіантів змісту і організації тренувального процесу.

Методи дослідження: аналіз даних спеціальної літератури; теоретичний аналіз і синтез, відеоаналіз змагальної та тренувальної діяльності, математико-статистичний аналіз.

Результати дослідження. Опираючись на матеріали спортивної та тренерської практики, на доступні літературні рекомендації, після певних логічних побудов і висновків із залученням операцій теоретичного аналізу і синтезу нами сформовано власний підхід до моделювання індивідуалізованого тренувального процесу пожежників – двоборців. В концентрованому вигляді основні положення пропонованого підходу, названого «комплексна цільова індивідуалізація тренування», відображені на мал. 1.

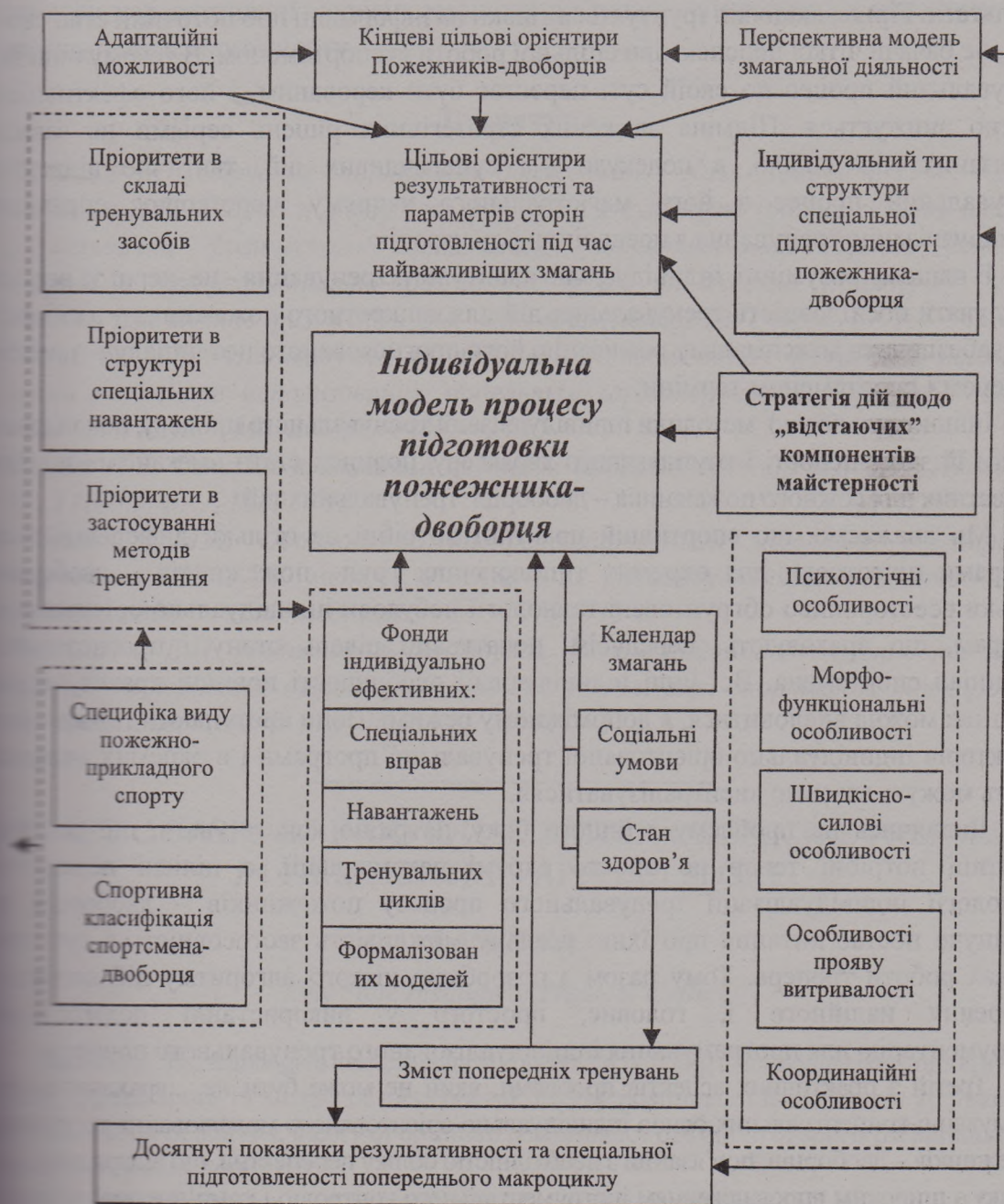
Ми вважаємо, що індивідуальна модель підготовленості пожежників – двоборців повинна бути типоспецифічною, тобто орієнтованою на той тип структури спеціальної підготовленості, який є характерним для конкретного спортсмена і, у свою чергу, визначається комплексом його особистісно-психологічних, морфофункціональних, швидкодію-силових, витривалістних і координаційних особливостей. Крім того, розробляючи чергову індивідуальну модель підготовленості, не можна не враховувати пристосовувальні можливості організму.

Важливою проблемою залишається побудова індивідуально орієнтованої моделі річного тренувального макроциклу у пожежників – двоборців. Її здійснення можливе при використанні певного роду «заготовок», «шаблонів» з фонду науково обґрунтованих формалізованих моделей цілорічного тренування, які певним чином видозмінюються і уточнюються під впливом індивідуальних «ввідних». Таким же, в принципі, повинен бути і порядок використання фондів формалізованих моделей тренувальних мікроциклів при деталізації індивідуальної програми цілорічного вдосконалення.

Ключовим компонентом в пропонованій схемі індивідуально орієнтованої

побудови тренувального процесу пожежників – двоборців є наявність фондів адресних ефективних тренувальних засобів і навантажень, а також фондів стандартизованих тренувальних завдань. При комплектуванні таких фондів повинні враховуватися специфічні пріоритети у складі тренувальних засобів і структурі навантажень, визначені кваліфікаційними та індивідуальними особливостями спортсменів, а також особливостями змагальної діяльності в обраному виді пожежно-прикладного спорту.

Зовнішній (прогнозний) контур в принциповій блок-схемі обліку змінних і використання педагогічного інструментарію при моделюванні індивідуалізованого тренувального процесу фонді пожежників – двоборців (мал. 1) визначає порядок (шлях) вироблення цільових орієнтирів вдосконалення спортивної майстерності, які в даному випадку є системоутворюючим чинником.

Мал. 1. Блок-схема обліку змінних і використання педагогічного інструментарію при моделюванні індивідуалізованого тренувального процесу пожежників – двоборців

Ми вважаємо, що в основу вироблення цільових орієнтирів зростання і корекції спортивної майстерності повинні бути закладені, з одного боку, результати об'єктивних резервних можливостей пристосовувань пожежників – двоборців, а з іншого – найважливіші параметри перспективної моделі змагальної діяльності спортсмена в обраному виді пожежно-прикладного спорту.

Відзначимо, що розробка надійних алгоритмів прогнозу потенційних можливостей і встановлення індивідуально оптимальної структури спеціальної підготовленості пожежників – двоборців, повинна стати предметом самостійного вивчення. Разом з тим, майже кожний тренер здатний достатньо надійно спрогнозувати потенціал спортсмена і визначити цільові орієнтири його подальшого вдосконалення. Звичайно, на практиці такий прогноз не завжди може виявитися абсолютно точним, але навіть в цьому випадку добре, якщо тренер в своїх рішеннях буде опиратися на його результати. Гірше, якщо він ґрунтується тільки на інформації про поточний стан спортсмена, не бачачи чіткої перспективи спільної роботи із спортсменом. В такому випадку тренувальний процес по своїй суті перестає бути керованим, і його ефективність істотно знижується. Підміна зважених стратегічних рішень серіями не завжди пов'язаних між собою, а подекуди – і суперечливих дій, тактично відводить тренувальний процес з його магістрального напрямку, перетворює справжню індивідуалізацію тренування в псевдоіндивідуалізацію.

В нашому розумінні, індивідуально адаптувати тренування – це, перш за все, треба побудувати послідовність тренувальних дій для конкретного пожежника – двоборця, щоб забезпечити максимальну реалізацію його прогнозованого потенціалу в наміченні тренером і спортсменом терміни.

Іншою складовою методики індивідуалізації тренувального процесу, покликаною надати їй завершеності і комплексного характеру, повинен стати «механізм» підбору адекватних для кожного пожежника – двоборця тренувальних дій.

Ми вважаємо, що спортивній практиці потрібні не стільки диференційовані програми підготовки для окремих типологічних груп пожежників – двоборців, скільки всесторонньо обґрунтовані технології побудови індивідуально орієнтованих програм, що враховують, передусім, початковий рівень стану і прогнозовані потенціал спортсмена. Всі інші індивідуальні особливості повинні враховуватися, якщо так можна висловитися, в допоміжному режимі. Вони виступають тільки в ролі коректорів індивідуально орієнтованої тренувальної програми і в окремих випадках навіть можуть взаємно «нейтралізуватися».

Дивлячись на проблему з іншого боку, потрібно констатувати, що оскільки практиці потрібні тепер не просто окремі рекомендації, а цілісні педагогічні технології індивідуалізації тренувального процесу пожежників – двоборців, то неминуче постає питання про їхню реальну можливість застосовності в сучасних умовах роботи тренера. Тому разом з розробкою чіткого алгоритму дій необхідне створення надійного і, головне, простого у використанні педагогічного інструментарію для програмування індивідуалізованого тренувального процесу.

Третій з практичних аспектів проблеми, який не може бути не врахованим при формуванні концептуальних основ індивідуально орієнтованого моделювання тренування пожежників – двоборців, пов'язаний з необхідністю обліку перспектив, що відкриваються у зв'язку з широким впровадженням інструментального контролю і комп'ютерної техніки у всі галузі життя. Ми вважаємо, що вже зараз є сенс орієнтувати новостворювані педагогічні технології на варіант їх подальшого використання в діалоговому режимі роботи з

комп'ютерною програмою. Іншими словами, створюваний спортивним педагогом-дослідником інструментарій повинен в принциповому плані легко формалізуватися фахівцями з комп'ютерного програмування у відповідну програму для ПЕОМ.

Висновки. Визначено основні категорії факторів, які підлягають обліку при індивідуалізації процесу підготовки пожежників-двоборців. Розроблено блок-схему обліку змінних і використання педагогічного інструментарію при моделюванні індивідуалізованого тренувального процесу пожежників – двоборців.

Сформульовано практичні вимоги до педагогічного інструментарію для побудови індивідуально орієнтованих варіантів змісту і організації тренувального процесу. Встановлено, що в основу вироблення цільових орієнтирів зростання і корекції спортивної майстерності повинні бути встановлені результати оцінки резервних можливостей пристосовувань пожежників – двоборців та найважливіші параметри перспективної моделі змагальної діяльності спортсмена в обраному виді спеціально-прикладного спорту.

Література

1. Далушин А.Н. Обучение спортивным движениям. - Киев: Здоров'я, 1986. - 216с.
2. Матвеев Л.П. Теория и методика физической культуры (общие основы теории и методики физического воспитания, теоретико-методические аспекты спорта и профессионально-прикладных форм физической культуры): Учеб. пособие для ин-тов физ. культуры. - М.: Физкультура и спорт, 1991. - 543 с.
3. Михайлов В.М. Индивидуальная подготовка многоборков различной квалификации на основе использования модельных характеристик: Автореф. дис. ... канд. пед. наук. - Малаховка, 1988. - 24 с.
4. Звалин Н.Г. Совершенствование системы подготовки спортсменов: Лекция. - М.: ГЦОЛИФК. -1986. - 33 с.
5. Султанов Н.А. Обоснование дифференцированной методики тренировки бегунов на 100 и 200 метров в связи с их индивидуальными особенностями: Автореф. дис. ... канд. пед. наук. - М. -1979. - 19 с.
6. Чернышева Е.Н. Индивидуальные нормы физической подготовленности юных бегунов на короткие дистанции на этапе углубленной спортивной тренировки: Автореф. дис. ... канд. пед. наук. - М. -1997. - 24 с.

THEORETIC BASES OF INDIVIDUALIZATION OF SPECIAL PREPARING IN FIRE-FIGHTING APPLIED SPORT

LASCH V.A.

Lviv State Institute of Physical Culture

Summary. The author give the pedagogical concept for building of individual preparation in fire-fighting applied sport. In a basis of this concept the key positions of the systemic approaches, individualization of activity, theory of optimum performance of system of sports preparation and methods of preparation are fixed.

Key words: fire-fighting applied sport, individualization, preparation.